



ИЗАЗОВИ РЕГИОНАЛНЕ БЕЗБЕДНОСТИ

тематски зборник

уредник

пуковник

Милован Суботић



Тематски зборник
ИЗАЗОВИ РЕГИОНАЛНЕ БЕЗБЕДНОСТИ



Тематски зборник
ИЗАЗОВИ РЕГИОНАЛНЕ БЕЗБЕДНОСТИ
Прво издање
https://doi.org/10.18485/isimod_izregb.2025

Издавач
Институт за стратегијска
истраживања

За издавача
Директор
Проф. др Драган Станар

Главни и одговорни уредник
Пуковник др Милован Суботић,
виши научни сарадник

Рецензентска комисија
Проф. др Драган Станар
Проф. др Марија Ђорић
Пуковник др Милош Миленковић,
научни сарадник

Језички редактор
Јасмина Сенић

Суиздавач
Медија центар „Одбрана”

За суиздавача
Директор
Пуковник доц. др Миљан Милкић

Редакција „Војна књига”
Књига број 2726
Едиција *Зборници*

Начелник Одељења за издавачку
делатност – Редакција „Војна књига”
Горан Јањић, дипл. инж.

Главни графички дизајнер
Александра Капор

Коректор
Слађана Грба

Тираж: 150 примерака

Штампа: Војна штампарија, Београд

ISBN 978-86-81121-41-2 (Институт за стратегијска истраживања)
ISBN 978-86-335-0916-9 (Медија центар „Одбрана”)

Предња корица:
Зграда бившег ЦК СКЈ, погођена у НАТО бомбардовању 1999. (Срђан Лукић)

Copyright © Институт за стратегијска истраживања, 2025.

МИНИСТАРСТВО ОДБРАНЕ
УНИВЕРЗИТЕТ ОДБРАНЕ
Институт за стратегијска истраживања



Тематски зборник

ИЗАЗОВИ РЕГИОНАЛНЕ БЕЗБЕДНОСТИ

Београд, 2025. године

Одрицање од одговорности: Аутор(и) сваког поглавља у овој публикацији искључиво су одговорни за његов садржај; налази, тумачења и закључци изнети у поглављима представљају ставове аутора и не одражавају мишљења уредника, рецензената, чланова уредничког одбора, издавача или било кога другог ко је учествовао у стварању, производњи или дистрибуцији ове публикације.



Ово дело је лиценцирано под Creative Commons лиценцом: Ауторство-некомерцијално 4.0 Међународна лиценца (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>).

Disclaimer: The author(s) of each chapter appearing in this publication is/are solely responsible for the content thereof; the findings, interpretations and conclusions expressed in the chapters are those of the authors and do not reflect the view of the editors, reviewers, editorial board members, the publishers or anyone else involved in creating, producing or delivering this publication.



This work is licensed under a Creative Commons Attribution-Non Commercial 4.0 International License (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>).

САДРЖАЈ

Милан Ј. ИГРУТИНОВИЋ

СРБИЈА КАО „РУСКИ САВЕЗНИК”: ИЗГРАДЊА СТРАТЕШКОГ
НАРАТИВА О СРБИЈИ У РЕГИОНУ НАКОН ПОЧЕТКА РАТА У
УКРАЈИНИ 13

Вања РОКВИЋ

ПОЛИТИКА ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ У РАЗВОЈУ И ПРИМЕНИ
ВЕШТАЧКЕ ИНТЕЛИГЕНЦИЈЕ У ВОЈНЕ СВРХЕ: ИЗАЗОВИ
СТРАТЕШКЕ АУТОНОМИЈЕ, ТЕХНОЛОШКЕ СУВЕРЕНОСТИ
И УТИЦАЈ НА ЗАЈЕДНИЧКУ БЕЗБЕДНОСНУ И
ОДБРАМБЕНУ ПОЛИТИКУ..... 35

Вељко БЛАГОЈЕВИЋ

ИЗАЗОВИ АМЕРИЧКИХ ОДНОСА ПРЕМА БАЛКАНУ..... 69

Мирослав М. МИТРОВИЋ

МЕКА И ПАМЕТНА МОЋ ЗАПАДНОГ БАЛКАНА – УТОПИЈА
ИЛИ МОГУЋИ ОДГОВОР НА ИЗАЗОВЕ БЕЗБЕДНОСТИ..... 89

Игор И. БАРИШИЋ

ЕНЕРГЕТСКА БЕЗБЕДНОСТ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ У
ИЗМЕЊЕНОМ ГЛОБАЛНОМ ОКРУЖЕЊУ..... 117

Душан С. СПАСОЈЕВИЋ

РЕВИЗИОНИЗАМ КАО ИЗАЗОВ РЕГИОНАЛНОЈ БЕЗБЕДНОСТИ:
ТЕОРИЈСКА ПАРАДИГМА И СТУДИЈА СЛУЧАЈА ТУРСКЕ 139

Милинко ВРАЧАР

СПОЉНОПОЛИТИЧКИ НАСТУП ТУРСКЕ НА БАЛКАНУ – ИЗАЗОВ
ОСТВАРИВАЊУ ИНТЕРЕСА РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ..... 163

Игор ПЕЈИЋ

СТРАТЕГИЈА СПОЉАШЊЕГ УРАВНОТЕЖАВАЊА: ИЗАЗОВИ
И ПРОБЛЕМИ КОНЦЕПТА У САВРЕМЕНОЈ МЕЂУНАРОДНОЈ
ПОЛИТИЦИ..... 183

Александар БОГИЋЕВИЋ

ПАМЕТНЕ САНКЦИЈЕ КАО ИЗАЗОВ: АМЕРИЧКЕ СААТSA
САНКЦИЈЕ И РЕПУБЛИКА СРБИЈА..... 205

Марија Ј. ВУКАДИНОВИЋ

ЕКОЛОШКА ДИПЛОМАТИЈА КАО ИНСТРУМЕНТ
ЈАЧАЊА РЕГИОНАЛНЕ САРАДЊЕ: ИЗАЗОВИ И
МОГУЋНОСТИ ПРИМЕНЕ ЗЕЛЕНЕ АГЕНДЕ
НА ЗАПАДНОМ БАЛКАНУ 227

Милан С. МИЛУТИНОВИЋ

ПОТЕНЦИЈАЛ КОРУПЦИЈЕ КАО БАЛКАНСКОГ БЕЗБЕДНОСНОГ ИЗАЗОВА	249
---	-----

Милован Р. СУБОТИЋ

ИЗМЕЂУ ИЗАЗОВА И ПРЕТЊЕ – САВРЕМЕНЕ МИГРАЦИЈЕ И ЗАБЛУДЕ КОЈЕ ИХ ПРАТЕ	273
--	-----

Драган Ј. БОЈАНИЋ

БЕЗБЕДНОСНИ ИЗАЗОВИ КРИТИЧНЕ ИНФРАСТРУКТУРЕ ЗЕМАЉА ЗАПАДНОГ БАЛКАНА	295
--	-----



РЕЧ УРЕДНИКА

Савремени приступ глобалној, регионалној и националној безбедности захтева никад већу мултидисциплинарност у проучавању процеса и појава од значаја за све небезбеднији и нестабилнији свет у којем живимо. Стога комплексност, узајамна испреплетаност и непрекидна динамика промена садржаја, форми, актера, као и локалитета на којима се ови процеси одигравају, представљају оквир у којем је нужно идентификовати најзначајније безбедносне изазове земаља Западног Балкана. Имајући у виду да се сложени процеси од значаја за безбедност земаља региона налазе у значајном корелативном односу са земљама чланицама Европске уније, локацијско одређење проблема истраживања ће, на страницама ове публикације, бити посматрано „одозго надоле,” тј. биће анализирани безбедносни изазови са којима се суочава Унија и начин на који утичу на регион, који остаје као главно локацијско одредиште истраживања.

На простору Балкана, на којем се укрштају стратегијски интереси средње Европе, Евроазије, атлантског и исламског света, државе се и даље суочавају са бројним тешко решивим безбедносним изазовима. Домети европских интеграција су показали променљив смер у безбедносном консолидовању овог простора у условима у којима различите геополитичке аспирације додатно усложњавају балкански безбедносни миље. Нерешен статус Косова и Метохије представља доминантан извор нестабилности региона, који генерише бројне безбедносне проблеме. Овај простор под међународним протекторатом у суштини представља недовршену државу са изразито славим институцијама. Опстајање екстремног национализма и промоција пројекта „Велика Албанија”, као и неспремност Приштине да испуни одредбе потписаних, посебно Бриселског споразума, представљају озбиљну препреку постизању крајњег и дугорочно одрживог споразума.

Нестабилност региона чине и политичке прилике унутар Босне и Херцеговине, које намећу озбиљне проблеме у функционисању државних институција. Актуелан и нимало безазлен безбедносни проблем држава Балкана јесу миграције, имајући у виду да се регион налази на једној од најфреквентнијих миграционих рута према државама Западне Европе, као и одсуство интегралног европског приступа на решавању овог питања. Инвазија Русије на Украјину и ратни сукоб који улази у четврту годину трајања додатно су (на рефлексиван начин) отежали позицију западнобалканских држава, понајпре Р. Србије. Снажан избеглички талас из постсовјетског простора, уз пад економских параметара и све израженију кризу енергената, додатни су изазови, како за Европу тако и за регион иначе оптерећен бројним нагомиланим проблемима из ближе прошлости.

Узимајући у обзир да је савремена безбедност услед глобализације недељива и у анализама, а свакако и у пројекцијама, готово да није могуће избећи глобално посматрање савремених безбедносних изазова. Са становишта предмета истраживања, глобална сцена је посматрана кроз интензитет, вредносна опредељења, форме и садржаје деловања глобалних и регионалних сила која су од значаја за европске и регионалне безбедносне изазове. Следеће просторно одређење јесте Европа, тачније онај њен највећи део који припада Европској унији. У ужем, и у овом истраживању уједно локацијски тежишном простору, пажња се усмерава на регион Западног Балкана, тачније на пет земаља региона које још увек нису постале део Европске уније. Имајући у виду да се сложени процеси од значаја за безбедност земаља региона налазе у значајном корелативном односу са земљама чланицама Европске уније, локацијско одређење проблема истраживања ће бити посматрано „одозго надоле,” тј. биће анализирани безбедносни изазови са којима се суочава Унија и начин на који утичу на регион, који остаје као главно локацијско одредиште истраживања.

Сагледавајући сложену геополитичку ситуацију са испољеним, често сукобљеним, интересима великих сила и интересних група, подржану захухталом глобализацијом и техничко-технолошком револуцијом, произилази проблемско питање идентификације и одређења кључних безбедносних изазова пред којима се Р. Србија и регион Западног Балкана налазе.

Имајући у виду ниво узајамности и комплементарности различитих чинилаца, процеса и актера који тангирају безбедност западнобалканских земаља, на страницама овог издања су, из угла компетентних истраживача, анализирани најзначајнији изазови пред којима се реги-

ПОТЕНЦИЈАЛ КОРУПЦИЈЕ КАО БАЛКАНСКОГ БЕЗБЕДНОСНОГ ИЗАЗОВА*

Милан С. МИЛУТИНОВИЋ¹

Сажетак

Корупција на Балкану представља дубоко укореван и мултидимензионалан проблем са значајним безбедносним импликацијама. Њено присуство, као и уверење јавности о њеној распрострањености, подривају институционалну стабилност, смањују поверење у демократске институције и правни систем и отежавају борбу против других безбедносних изазова као што су организовани криминал, трговина наркотицима, илегалне миграције и тероризам. Рад анализира корупцију као безбедносну претњу у три кључна аспекта: идентификацији најслабијих тачака у борби против корупције, испитивању њених сложених веза са другим безбедносним изазовима и евалуацији

* Чланак представља резултат рада на научно-истраживачком пројекту „Безбедносни изазови земаља Западног Балкана у европској безбедносној парадигми” број ИСИ/ДХ1/24-25. Приликом израде чланка делимично је коришћен материјал прикупљен у оквиру истраживања за потребе израде докторске дисертације аутора на Факултету политичких наука под насловом „Улога корупције у савременим оружаном сукобима: Студија случаја Хрватске и Босне и Херцеговине”, чија је тема одобрена Одлуком Већа научних области правно-економских наука Универзитета у Београду, број 61206-1399/2-20, од 30. марта 2021. године.

¹ Универзитет одбране, Институт за стратегијска истраживања, Београд, Република Србија, Е-адреса: milan.milutinovic@mod.gov.rs, ORCID: <https://orcid.org/0009-0003-4271-3682>

постојећих стратегија и механизма за њено сузбијање. Методологија укључује мултидисциплинарну квалитативну анализу политичких, социолошких и правних аспеката корупције, уз примену студија случаја Хрватске и Румуније. Ове две земље, које су у процесу европских интеграција постигле значајан напредак у борби против корупције, служе као примери за ефикасност комбинације политичке воље, јачања институционалне независности и подршке Европске уније. Резултати показују да корупција није само морални или економски проблем већ озбиљан безбедносни изазов, који често генерише политичке и друштвене кризе, угрожава регионалну стабилност и подстиче насиље. Закључује се да је за сузбијање корупције неопходна свеобухватна и одржива стратегија која укључује јачање правосудног система, транспарентност у јавним набавкама, оснаживање медија и цивилног друштва, као и регионалну сарадњу и доследну примену реформи уз подршку међународних партнера.

Кључне речи: корупција, безбедност, Балкан, организовани криминал, транспарентност, политичка стабилност, Европска унија.

УВОД

Корупција је један од најистрајнијих и најопаснијих изазова са којима се суочавају државе Балкана, као и регион у целини. Њено присуство не само да подрива институционални интегритет и економски напредак већ има дубоке безбедносне импликације утичући на националну безбедност и регионалну стабилност. У контексту глобалних трендова и регионалних специфичности, питање утицаја корупције на безбедност Балкана постаје кључно за разумевање сложености политичких и друштвених процеса у овом делу света.

Циљ овог рада је да анализира корупцију као безбедносну претњу кроз три основна аспекта: идентификацију најслабијих тачака у борби против корупције, истраживање њених веза са другим безбедносним изазовима као што су организовани криминал, трговина наркотицима и миграције, те евалуацију ефикасности постојећих стратегија и механизма за сузбијање корупције, са фокусом на улогу Европске уније. Посебан нагласак стављен је на студије случаја Хрватске и Румуније као примера земаља које су, у оквиру европских интеграција, направиле значајне искораци у борби против корупције. Централно истраживачко питање гласи: *Да ли корупција представља значајну претњу за наци-*

оналну безбедност држава Балкана и регионалну стабилност? Полазна хипотеза је да корупција представља значајну безбедносну претњу за државе Балкана и читав регион, која у комбинацији са другим постојећим безбедносним изазовима и претњама доприноси друштвеној стагнацији и често је генератор политичко-безбедносних криза. Методолошки приступ заснива се на мултидисциплинарној квалитативној анализи, која укључује разматрање политиколошких, социолошких и правних аспеката. Примењене методе обухватају компаративну анализу, историјску компарацију и студије случаја, што омогућава детаљно испитивање комплексних релација између корупције и безбедности у балканском контексту. Истраживање се ослања на секундарне и примарне изворе, укључујући релевантну литературу, извештаје међународних организација и доступне податке о борби против корупције у региону.

Полазне дилеме, појам и категорије корупције

Разјашњење појмова корупције, безбедносне претње и балканског оквира представља неопходан корак за правилно разумевање овог рада, с обзиром на чињеницу да сваки од наведених појмова може имати слојевита значења и на различите начине бити интерпретиран, у зависности од контекста у коме се користи.

Корупција је присутна кроз целокупну историју људског друштва и у свим његовим облицима (Lipset & Lenz, 2000: 112). Назив појма етимолошки потиче од латинске именице женског рода *corruptio, corruptionis, femininum*, која означава „разарање” или „кварење” (Harper, 2023). У ширем смислу, симболизује уништавање интегритета институција или друштвених вредности (Vujaklija, 1961, prema Stojiljković, 2013: 144). Роберт Клитгард (Klitgaard, 1998) наводи да „корупција постоји када појединац незаконито стави личне интересе изнад интереса народа и идеала којима се заклео да ће служити”. На светском нивоу не постоји универзална и општеприхваћена дефиниција корупције ни у науци ни у законодавству, јер културне разлике значајно условљавају како ће је која средина разумети. Међународна невладина организација Међународна транспарентност (Transparency International) је до 2012. године у својим годишњим извештајима „Индекс перцепције корупције” (Corruption Perception Index – CPI) најчешће наводила дефиницију „злоупотреба јавне дужности ради остварења приватног циља”, након чега ју је заменила флексибилнијим обликом „злоупотреба поверене власти ради остварења приватног циља” (Holmes, 2015: 2). У Србији је коруп-

ција дефинисана као „однос који настаје коришћењем службеног или друштвеног положаја ради стицања недозвољене користи” (Zakon o sprečavanju korupcije, 2019, čl. 2).

Према *Међународној класификацији криминала у статистичке сврхе* (International Classification of Crime for Statistical Purposes – ICCS), коју је 2016. године објавила Канцеларија Уједињених нација за борбу против дрога и организованог криминала (UNODC), у категорију корупције спадају кривична дела подмићивања (које може бити активно или пасивно), проневере, злоупотребе службеног положаја, трговине утицајем, незаконитог богаћења и осталих коруптивних дела (UNODC, 2016: 28), међу која спадају прање новца, прикривање и ометање правде (United Nations Office on Drugs and Crime, n.d.). Овоме бисмо додали запажање Разме Карклинс да корупција „постоји у многим другим облицима, као што су изнуда, профитерство у набавкама и заробљавање институција” (Karklins, 2005: 19).

Познавање категорија корупције представља кључ за разумевање њеног утицаја на друштво, нарочито у контексту безбедности региона какав је Балкан. Оптималним сматрамо указивање на преглед седам различитих врста класификације корупције, насталих од краја четрдесетих година XX века до прве деценије XXI века, који је извршио Лесли Холмс (Holmes, 2015: 8–10). Посебно ћемо се задржати на категоризацији Разме Карклинс (Karklins, 2005), професорке Универзитета Илиноис у Чикагу, коју сматрамо својеврсним „лакмусом” за облике и обим корупције распрострањене на Балкану. Карклинс је корупцију разврстала у три основне категорије, од којих свака следећа више угрожава државне структуре и друштво: ситну или административну корупцију, функционерску корупцију мотивисану личном добити, те заробљавање институција од стране коруптивних мрежа. У оквиру заробљавања институција најекстремнији и најопаснији облик представља заробљавање државе. Ова подела је вршена са тежиштем на постсоцијалистичке државе источне и средње Европе, али је изузетно релевантна за Балкан, на коме је осам од десет држава прошло кроз транзицију из социјалистичког система у либералну демократију и тржишну економију. Грчка и Турска нису прошле кроз овај процес, али су пре успостављања стабилне демократије искусиле периоде војних диктатура, што је такође обликовало њихове институције и политичку културу.

Ситна или административна корупција обухвата свакодневну интеракцију између службеника и грађана, укључујући подмићивање ради кршења правила, прикривање информација или прописивање прете-

рано компликованих административних процедура које приморавају грађане да плаћају мито, као и злоупотребу службених овлашћења при издавању дозвола или вршењу инспекција. Функционерска корупција (чије подврсте могу бити системска и политичка корупција) подразумева интеракцију унутар институција и укључује сложеније коруптивне активности попут самопослуживања јавним фондовима, кроз исплате скривених бонуса, злоупотребе службених возила и некретнина, или прекомерно трошење на луксуз. Профитерство од коришћења јавних ресурса, у оквиру кога се могу вршити продаја природних ресурса и приватизације, као и трговина утицајем у кадровским политикама, чине овај ниво посебно штетним за институционални интегритет. Пример за то су јавне набавке које се намештају у корист одређених компанија или појединаца повезаних са владајућим структурама.

Заробљавање институција, као по друштво најопаснији ниво корупције, обухвата директно заробљавање државе, односно, фактичко преузимање државних институција од стране коруптивних мрежа, које укључују политичке елите, економске олигархе и организовани криминал, са циљем остваривања сопствених интереса на штету јавног добра и функционисања правне државе. У оквиру овакве праксе неретко долази до успостављања личних феудалних територија појединих носилаца утицаја, као и експлоатације јавних институција ради увећања богатства носилаца таквог заробљавања и припадника њихове мреже. Формирање тајних мрежа за циљ има прикривање сарадње у коруптивним радњама. Нарушавање легитимности изборног процеса и политичке конкуренције, може обухватати незаконито финансирање кампања и рада политичких странака, куповину прикривених облика политичког оглашавања, као и прикривено успостављање сфера утицаја, ради даље експлоатације остварене моћи. Злоупотреба законодавне власти омогућава да се фактички изврши „продаја” појединих закона носiocима приватних интереса, односно да закони буду обликовани тако да примарно њима служе. Када је корупција присутна у законодавној грани власти, могуће је ометати побољшање законодавног оквира у области борбе против корупције, намерно доносити лоше законе, занемаривати дужност парламентарног надзора над радом органа извршне власти и неефикасно спроводити истраге из надлежности парламента. Корумпирање правосудне гране власти и њене праксе може обухватати „продају” судских одлука (односно доношење пресуда у корист носилаца корупције) лажно гоњење оптужених, који потом бивају ослобођени жртвовање одабраних појединаца или група, са циљем прикривања остатка коруптивне мреже или потпуни изостанак судског гоњења.

Саставни део заробљавања државе могу бити злоупотреба овлашћења ревизорских и истражних установа, коришћење компромата (компромићујућег материјала) за политичке уцене, корупција у медијима, као и корумпирање самих медија (Karklins, 2005: 25). Уопште посматрано, „слабе институције државе, које се и даље налазе у сенци политичких партија и њихових вођа, идеално су окружење за појаву и развој корупције” (Миленковић, Суботић, 2017: 65).

Појам безбедносне претње

За одређење појма безбедносне претње поћи ћемо од концептуализације Филипа Ејдуса (Ejdus, 2017). Према овом приступу, „централни појам граматике безбедности” представља „опасност, односно изложеност повреди и штети”, при чему се „опасност може манифестовати као изазов, ризик или претња” (Ejdus, 2017: 30). Разлика између наведених категорија опасности објашњена је тиме што се претње већ реализују, док изазови остају у домену потенцијалног (Ejdus, 2017: 31). „Концепт тоталне одбране”, документ Министарства одбране Републике Србије из 2024. године, прецизно наводи да су „изазови безбедности потенцијалне опасности које под одређеним условима могу угрозити националне и одбрамбене интересе”, док су „претње безбедности постојеће опасности које непосредно угрожавају националне и одбрамбене интересе” (Министарство одбране Републике Србије, 2024: 3).

Значење балканског оквира

Балкан је географски и друштвено-политички конструкт, стратешки позициониран између Европе, Азије и Блиског истока, често виђен као „другост” Европе (Ђогић, 2024: 83). Географски, регион је окружен Јадранским, Јонским, Егејским и Црним морем, а унутрашњост обухвата 10 држава, укључујући Србију, Хрватску, Босну и Херцеговину, Северну Македонију, Црну Гору, Албанију, Бугарску, делове Грчке и Румуније, као и европски део Турске. Косово и Метохија је, према Уставу Републике Србије, аутономна покрајина у саставу Републике Србије. На основу Резолуције 1244 Савета безбедности Уједињених нација, ова територија се од 1999. године налази под привременом управом Уједињених нација (Ustav Republike Srbije, 2006; United Nations Security Council, 1999).

Деведесетих година XX века термин Балкан добија негативне конотације због етничких сукоба, што за последицу има увођење у политичку праксу коришћења појма Југоисточна Европа, ради избегавања стереотипа и наглашавања припадности Европи (Subotić, 2024). Почетком XXI века у употребу улази и појам Западни Балкан, који обухвата државе настале распадом Југославије, изузев оних које су у међувремену приступиле Европској Унији (Словенија 2004. године и Хрватска 2013. године), уз додавање Албаније (EWB, 2023). Западни Балкан, описан као „четврти интеграцијски круг ЕУ”, представља регион у фази реформи и европских интеграција, али остаје подложен страним утицајима због политичке нестабилности (Milardović, 2000: 25). У овом раду Балкан се сагледава као целина због историјске и геополитичке повезаности региона. Укључивање свих балканских држава омогућава компаративну анализу приступа борби против корупције и разумевање регионалних трендова и изазова.

Корупција као безбедносна претња или безбедносни изазов?

Корупција представља дубоко укореван проблем који негативно утиче на економију, социјални развој и политичку стабилност, чинећи је истовремено дугорочним безбедносним изазовом и акутном безбедносном претњом. Од деведесетих година XX века постоји глобални консензус о њеном штетном утицају на економски раст, правичну расподелу богатства и ефикасност државних институција (Le Billon, 2003: 413). За разумевање мотива савремених политичких и економских елита, укључујући и балканске, које користе корупцију као механизам за јачање моћи или заробљавање државе, корисно је сагледати ревизионистичку парадигму шездесетих година XX века. Амерички и британски академици, попут Натанијела Лефа (Nathaniel Leff), Џозефа Наја (Joseph Nye), Семјуела Хантингтона (Samuel Huntington) и Колина Лејса (Colin Leys), заступали су став да корупција, иако штетна, може у специфичним околностима подстаћи напредак у државама у развоју, омогућавајући достизање економског, технолошког и политичког напретка (Holmes, 2015: 33).

Ако пођемо од претпоставке да постоје објективни облици понашања који се могу јасно дефинисати као коруптивни, те да је могуће њихово санкционисање, корупција као безбедносна претња или изазов може се сагледати на следећи начин: корупција олакшава тероризам

тако што омогућава терористима приступ потребним ресурсима кроз подмићивање званичника или утицајем на представнике власти и правосуђа да занемаре своје дужности. Корупција подстиче развој организованог криминала тако што омогућава криминалним групама да избегну кривичну одговорност и стекну политичку заштиту која им пружа прилику да делују изван оквира закона. Корупција олакшава илегалне миграције и трговину људима, јер се мигранти и организатори незаконитих прелазака граница ослањају на кријумчарске мреже које опстају захваљујући подмићивању полиције и граничних служби. Те исте мреже и руте, успостављене ради кријумчарења људи и одржаване корупцијом, могу се користити и за илегални промет наркотика, оружја и других забрањених роба. Корупција у области одбране доводи до значајних финансијских губитака, неадекватног опремања војске, лоших кадровских решења, смањења оперативних способности и губитка поверења грађана у оружане снаге (Milutinovic & Lekic, 2017: 4). Када се испоји у области заштите животне средине, корупција доводи до кршења еколошких стандарда, незаконите експлоатације природних богатстава, загађења и уништавања природе, чиме се угрожава одрживост људских заједница и њихов економски развој. У енергетском сектору корупција омогућава склапање нетранспарентних и штетних споразума који успостављају монополе, а повећавају зависност од страног капитала и технологија, што значајно угрожава економску и политичку сувереност држава (USAID & MSI, 2002: 2–3). Корупција у градњи капиталне инфраструктуре узрокује значајне финансијске губитке кроз повећање трошкова реализације пројеката, а слабији квалитет изграђених објеката за последицу има њихову краткотрајност, која може угрозити безбедност и људске животе. Корупција ствара услове за појаву побуна и насилних екстремистичких група, као и за подршку мирног становништва таквим покретима (Chayes, 2015: 184). Корупција значајно утиче на могућност избијања етнички мотивисаних сукоба великих размера тиме што квари процес доношења политичких одлука, а то даље за последицу има продубљивање политичке и економске неједнакости међу различитим етничким групама које чине одређено друштво (Neudorfer & Theuerkauf, 2014: 1856).

Важно је нагласити да се перцепција јавности о постојању корупције у некој заједници и о њеној распрострањености не мора нужно подударати са објективним стањем или реалним праксама корупције (Lindberg & Orjuela 2014: 733) и не мора бити доказана у судском поступку да би се могло говорити о њеном утицају на безбедност у друштву. Природа коруптивних радњи је таква да их учесници најчешће врше прикриве-

но, у настојању да избегну казне (Gerring 2004: 30). Још је теже доказати постојање корупције у заробљеним државама, у којима носиоци корупције остварују делимичну или потпуну контролу над законодавним процесом, радом органа извршне власти, системом правосуђа и медијима. Али и сама перцепција, односно уверење критичне масе грађана да је корупција широко распрострањена и неподношљива, а држава заробљена, неретко може бити довољна да подстакне масе на политичку и насилну акцију која представља увод у грађанске, па и оружане сукобе. Сагледавајући претходно изнете чињенице, закључујемо да корупција представља и акутну безбедносну претњу и дугорочни стратешки изазов.

Балканске државе и проблем корупције

Појам Балкана је оптерећен бројним културним значењима и стереотипима, међу које спадају „широко распрострањени клијентелизам и корупција, доминација релативно репресивних вертикалних односа моћи и структура власти, те слабо развијена владавина права” (Bideleux & Jeffries, 2007: 1). Европска унија деценијама означава висок ниво корупције као један од кључних проблема у региону југоисточне Европе, који успорава темпо њене европске или евроатлантске интеграције (Subotić, et. al. 2012: 441). У чланку објављеном 2019. године указао сам на чињеницу да државе Западног Балкана показују јасне знаке „заробљавања државе” (Milutinović, 2019: 29). У *Стратегији проширења Европске уније за Западни Балкан* из фебруара 2018. године званично је констатовано да државе овог субрегиона „показују јасне елементе заробљавања државе, укључујући везе са организованим криминалом и корупцијом на свим нивоима власти и управе, као и снажно преплитање јавних и приватних интереса” (European Commission, 2018: 3). Ни балканске чланице Европске уније (Хрватска, Румунија, Бугарска и Грчка) не котирају се знатно боље по овом питању. Међународна транспарентност (Transparency International) од 1995. године редовно објављује Индекс перцепције корупције. Према резултатима њиховог истраживања за 2023. годину, државе Балкана могле би се сврстати међу најкорумпираније у Европи. Констатовано је да многе владе контролишу правосуђе и институције за спровођење закона, да би обезбедиле некажњивост за корупцију у круговима својих привилегованих појединаца.

Све државе Балкана и простор Косова и Метохије оцењени су скором између 50 и 100, што их је изједначило са резултатима држава у

којима постоје „снажни индикатори постојања озбиљних проблема са корупцијом” (Transparency International, 2023). Овакав ранг пласира регион испод једне трећине најуређенијих и најразвијенијих држава света. Светски просек у оцењивању износио је 43. Испод њега су се у 2023. години нашли: Северна Македонија (42), „Косово” (41), Албанија (37), Србија (36), Босна и Херцеговина (35) и Турска (34). Хрватска се једина нашла на граници, са скором 50, док су иза ње, у распону од 49 до 45 следиле Грчка (49), Црна Гора (46), Румунија (46) и Бугарска (45). *Извештај Европске комисије о владавини права за 2024. годину* (Rule of Law Report, 2024) по први пут не садржи само анализу стања у државама чланицама Европске уније већ и у државама кандидатима за пријем у Унију. Проширени оквир извештаја омогућио је обухватнији увид у стање владавине права на Балкану, укључујући десет балканских држава и привремене институције самоуправе у Приштини. У Србији су посебно наглашени недостаци у независности правосуђа и транспарентности законодавног процеса. Констатовано је да Народна скупштина има ограничену моћ у обезбеђивању контроле и равнотеже између извршне и правосудне гране власти, што је последица недовољне ефикасности и недовољног укључења грађана и организација у процес доношења закона (European Commission, 2024: 112–114). Слично је оцењено да Црна Гора, упркос усвајању нове *Стратегије за борбу против корупције*, и даље трпи последице претходног „заробљавања државе”, што је оставило дубок траг на правосудни систем (European Commission, 2024: 89–91). У Северној Македонији политичка поларизација озбиљно утиче на законодавни процес, често приморавајући власти да користе убрзане процедуре, што нарушава транспарентност и смањује поверење грађана у институције (European Commission, 2024: 134–135). Са друге стране, Албанија бележи напредак у спровођењу антикорупцијских стратегија, али ризични сектори и даље остају недовољно реформисани (European Commission, 2024: 101–102). Босна и Херцеговина суочава се са сложеним управљачким структурама и етничким поделама које утичу на функционисање државе. Политички утицај на правосуђе додатно компликује борбу против корупције (European Commission, 2024: 117–119). У Грчкој нови закон о откривању имовине представља корак напред у транспарентности, али изазови у примени и висока перцепција корупције и даље подривају демократске институције (European Commission, 2024: 66–68). Насупрот томе, Турска бележи значајно назадовање у владавини права, док концентрација моћи у извршној власти слаби институционалне механизме за борбу против корупције (European Commission, 2024: 153–155). Чланице Европске уније

у региону такође се суочавају са сличним изазовима. У Хрватској и Румунији, иако су правни оквири значајно побољшани, ниска перцепција независности правосуђа указује на трајне потешкоће у спровођењу реформи (European Commission, 2024: 78–81, 92–94). У Бугарској су најновије уставне реформе позитиван корак ка већој доступности правде за грађане, али недовољна независност правосудног система наставља да ограничава ефикасност антикорупцијских механизма (European Commission, 2024: 85–87). У привременим институцијама самоуправе на Косову, иако је постигнут напредак у транспарентности јавне управе, институционални капацитети за спровођење антикорупцијских закона и даље су недовољно развијени. Ова ограничења указују на дубоко укоренење проблеме у функционисању институција, који значајно успоравају ефикасност борбе против корупције (European Commission, 2024: 145–147). Извештај наглашава потребу за свеобухватним реформама у правосуђу и институционалним структурама да би се унапредила владавина права и смањио ниво корупције. Ово је од посебног значаја, с обзиром на претњу коју корупција представља за безбедност и стабилност региона.

Балканске чланице ЕУ и проблем корупције

Бугарска и Румунија постале су чланице Европске уније 1. јануара 2007. године, али су све до септембра 2023. године остале под посебним надзором Европске комисије кроз Механизам за сарадњу и верификацију (Cooperation and Verification Mechanism – CVM) управо због проблема са корупцијом, слабо развијеном владавином права и организованим криминалом (European Commission, n.d.). Корупција је у Грчкој распрострањена и јавља се знатно чешће него у другим чланицама Европске уније. Ова држава се између 2009. и 2018. године суочила са тешком економском кризом, која је делимично била изазвана дугогодишњим проблемима ненаменског трошења јавних средстава, лажног приказивања фискалних података и корупције (Azariadis & Ioannides, 2017: 2–5). Тада су њене јавне финансије практично биле стављене под надзор Европске уније, Европске централне банке и Међународног монетарног фонда. Хрватска је статус чланице Европске уније стекла 1. јула 2013. године, али је своју спремност за приступање Унији морала доказати одлучним мерама у јачању независности правосуђа и борбе против корупције, што је демонстрирала оснивањем и јачањем независног Уреда за сузбијање корупције и организованог криминала (USKOK) у оквиру Државог тужилаштва, усвајањем антикорупцијских закона и

је тежиште њиховог рада усмерено на развој политика и координацију борбе против корупције, али немају директна истражна или репресивна овлашћења као што је то случај са USKOK-ом. (Stojiljković, 2013: 153). Описана ограничења у надлежностима значајно утичу на ефикасност осталих држава Балкана у борби против корупције.

У Хрватској су кључну улогу у откривању и праћењу случајева корупције имали медији, чијим је деловањем створен додатни притисак на власт. Медијски притисак је директно допринео активирању институција попут USKOK и судова, као и већем укључивању јавности у питања корупције. Као пример може послужити извештавање хрватских медија о улогама бившег премијера Санадера у аферама попут „Fimi Media” (извлачење новца из јавних предузећа у корист политичке странке), „INA-MOL” (примање мита од мађарске компаније MOL у замену за преузимање управљачких права у хрватској нафтној компанији INA) и „Нуро банка” (примање провизија у вези са ратним кредитима и злоупотреба у финансијским трансакцијама), што је допринело повећаном притиску на власт (Dnevnik.hr, 2020; Transparency International Hrvatska, 2020; Jutarnji list 2021; Nacional, 2022). Медији су посебно интензивно извештавали о Санадеровим случајевима у периоду од 2009. године, када је покренута прва истрага, до 2023. године, када су завршене одређене фазе његових судских поступака, доприносећи тако јавном увиду у борбу против корупције. Медији су такође од 2017. године детаљно пратили ток судског поступка против власника велике агро-прехрамбене корпорације „Агрокор” Ивице Тодорића због финансијских манипулација великог обима у које су биле умешане бројне државне институције (Index.hr, n.d; Večernji list, n.d.). Слично томе, јавност је кроз медије упозната са низом истрага и поступака против бившег градоначелника Загреба Милана Бандића од 2014. до 2021. године (Duhaček, 2021).

Успон Румуније у борби против високе корупције (укључујући и политичку) започео је оснивањем Националне дирекције за борбу против корупције (Direcția Națională Anticorupție – DNA) 2002. године, те постепеним повећавањем њених овлашћења, капацитета и финансијских средстава којима располаже. Једнако важни били су јачање капацитета и повећање овлашћења правосудних институција, као и националне обавештајне службе (Serviciul Român de Informații – SRI). Након приступања ове државе Европској унији (2007) основана је и Национална агенција за интегритет (Agenția Națională de Integritate – ANI), као аутономно административно тело и правно лице које делује на националном нивоу, а овлашћено је да примењује административне механизме

зме за спречавање корупције и истражује случајеве сукоба интереса, укључујући јавне функционере (Network for Integrity, n.d.).

У периоду од 2003. до 2016. године значајно су побољшани институционални и капацитети Националне дирекције за борбу против корупције за кривично гоњење. Број тужилаца је порастао са 91 на 177, буџет агенције увећан је за око 84%. У истом временском раздобљу буџети судова су порасли са 7,8 евра на 30,4 евра на 100.000 становника у 2016. години, док је „буџет Румунске обавештајне службе порастао пет пута, са приближно 100 милиона евра у 2002. години на приближно 500 милиона евра у 2018. години” (Mendelski, 2021: 15–16). Последице оваквог улагања биле су повећање ефикасности и убрзано кривично гоњење кривичних дела повезаних са корупцијом.

Према подацима DNA званично представљеним медијима из Србије, у периоду од 2002. до 2022. године вођени су судски поступци против 15.000 грађана оптужених за корупцију. Међу оптуженима се нашло 60 високих званичника, два бивша председника владе, министри и државни секретари. Такође је наведено да је процесуирано „400 градоначелника и председника општина, 100 чланова парламента, више од 1.000 полицајаца, као и 800 директора јавних установа” (Војовић, 2022). Синоним борбе против корупције у Румунији постала је Лаура Кодруца Кевеши (Laura Codruța Kovesi), која се од 2006. до 2012. године налазила на дужности главног тужиоца Румуније. Од 2013. до 2018. године била је главна тужитељка DNA (мај 2013 – јул 2018), а од 31. октобра 2019. године именована је за главног тужиоца Европске уније, непосредно након успостављања ове дужности и противно вољи румунске владе (Petrović, 2019).

Међу осуђеним лицима која су упућена на издржавање затворске казне нашли су се: бивши премијер Румуније, Адријан Настасе (на власти од 2000. до 2004. године), осуђен на две године затвора због злоупотребе јавних средстава за финансирање предизборне кампање и на четири године затвора због примања мита и злоупотребе службеног положаја; председник Доњег дома румунског парламента и лидер Социјалдемократске партије (PSD) Ливиу Драгнеа (Liviu Dragnea), осуђен на три и по године затвора због организовања фиктивног запошљавања; бивша министарка туризма и регионалног развоја Елена Удреа (Elena Udrea), осуђена је 2018. године на шест година затвора због злоупотребе положаја ради прибављања новца за приватне интересе из јавних фондова (OCCRP, 2012; BBC News, 2014; BBC News, 2019). Поступци су такође вођени против двојице бивших премијера: Виктор Понте (Victor Ponta) и Калина Попескуа Таричеануа (Călin Popescu-

Tăriceanu), који су ослобођени због недостатка доказа (Balkan Insight, 2018; România TV, 2023).

Критичари политике борбе против корупције у Румунији оспоравају правичност и разумност кривичних поступака, изражавајући забринутост због насилног и неоправдано оштрог начина на који се борба против корупције спроводи (Mendelski, 2021: 1). Најчешће се критикују „ефикасне, али селективне и злоупотребљене активности у сузбијању корупције, које је могуће користити као „политичко оружје”, а које одступају од демократских процедура, поштовања права појединца и правичног процеса” (Krajewska & Makowski, 2017, према Mendelski, 2021: 6). Ове критике добиле су потврду у политичким интервенцијама.

У јануару 2017. године влада Социјалдемократске партије (PSD) покушала је да донесе уредбу којом би амнестирала одређене случајеве корупције и *de facto* декриминализовала злоупотребу положаја, када је причињена штета мања од 200.000 леја (око 44.000 евра). Уследио је највећи талас протеста у Румунији од пада социјализма 1989. године (Al Jazeera, 2017). Европска унија, Сједињене Америчке Државе и бројне међународне организације оштро су критиковале покушај усвајања уредбе. Суочена са протестима и спољним притиском, Влада је 5. фебруара 2017. године повукла спорну уредбу. Ипак је 2018. године искирестила законске реформе и реторику против „дубоке државе” да би ослабила Националну дирекцију за борбу против корупције (DNA), што је довело до смене Лауре Кодруце Кевеши и значајног смањења ефикасности агенције. Политичке интервенције и реформе правосуђа угрозиле су владавину права и независност тужилаца, што је довело до пада поверења јавности у институције (Burtea, 2018).

Закључак

Корупција на Балкану представља дубоко укореван и мулти-димензионалан проблем са значајним безбедносним импликацијама на националном и регионалном нивоу. Као што је истраживање показало, корупција подрива институционалну стабилност, друштвену кохезију и економски развој, док истовремено компликује борбу против других безбедносних изазова и претњи, као што су организовани криминал, етничке тензије и политичка нестабилност. Примери Хрватске и Румуније указују да напредак у борби против корупције захтева јасну политичку вољу, јачање институционалне независности, подршку правосудним и безбедносним капацитетима, као и активну улогу међународних партнера, попут Европске уније. Насупрот томе,

случајеви заробљених држава на Балкану показују како недостатак ових елемената може довести до дубоких системских проблема, који угрожавају демократију и владавину права. Може се закључити и да владе балканских држава одлучну политику борбе против корупције воде претежно у ситуацијама када се нађу под притиском, било медија и сопствених грађана (у виду масовних протеста), било спољних фактора, попут Европске уније.

Ово истраживање потврдило је полазну хипотезу да корупција представља значајну безбедносну претњу за државе Балкана и читав регион која, у комбинацији са другим постојећим безбедносним изазовима и претњама, доприноси друштвеној стагнацији и често је генератор политичко-безбедносних криза. Анализирани примери указују да је корупција не само економски и морални изазов већ и генератор политичких и друштвених криза које могу довести до дестабилизације, насиља, па и оружаних сукоба. Посебну опасност представља корупција у сектору одбране и безбедности, јер директно смањује ефикасност и оперативну способност ових система. Суочавање са корупцијом захтева мултидисциплинарни приступ и свеобухватне, дугорочне стратегије које обухватају: јачање независности правосудног система; унапређење транспарентности у јавним финансијама и поступцима јавних набавки; оснаживање улоге медија и цивилног друштва; регионалну сарадњу у борби против корупције, те доследну примену реформи уз подршку међународних партнера.

Иако је корупција на Балкану акутна безбедносна претња, она такође представља и дугорочан изазов који захтева свеобухватан и координисан одговор. Успех у борби против корупције директно би утицао на безбедност, стабилност и просперитет региона, омогућавајући државама Балкана да у потпуности искористе свој потенцијал и успешно се интегришу у шири европски оквир. Основу сваке националне и регионалне акције у области борбе против корупције треба да представља образовање, као „теоријска, културна и етичка основа правилног разумевања кључних питања у овој области” (Subotić, et. al. 2012: 442).

Литература

Al Jazeera. (2017). *Romanian government under pressure as 500,000 protest: Mass rallies persist nationwide despite scrapping of contentious decree that decriminalised some corruption offences*. Preuzeto sa <https://www.aljazeera.com/news/2017/2/6/romanian-government-under-pressure-as-500000-protest>.

Andreas, P. (2015). Dirty Entanglements: Corruption, Crime, and Terrorism by Louise I. Shelley. *Political Science Quarterly*, 130(2), 350–351. <https://doi.org/10.1002/polq.12327>.

Azariadis, C., & Ioannides, Y. M. (2017). Thinking about corruption in Greece. In E. Helpman (Ed.), *Economic Perspectives on Corruption* (pp. 1–21). MIT Press. <https://doi.org/10.7551/mitpress/9780262035835.003.0013>.

Balkan Insight. (2018). Romania court frees Ponta of corruption charges. *Balkan Insight*. Preuzeto sa <https://balkaninsight.com/2018/05/10/romanian-ex-pm-acquitted-of-corruption-charges-05-10-2018>.

BBC News. (2014). Romania ex-PM Adrian Nastase jailed in bribery case. *BBC News*. Preuzeto sa <https://www.bbc.com/news/world-europe-25630091>.

BBC News. (2019). Romania corruption: PSD chief Liviu Dragnea jailed. Preuzeto sa <https://www.bbc.com/news/world-europe-48421430>.

Bideleux, R., & Jeffries, I. (2007). *The Balkans: A Post-Communist History*. London: Routledge

Bojović, A. (2022, October 19). Predstavnici pravosuđa Rumunije predstavili rezultate srpskim medijima: Za borbu protiv korupcije ključna je nezavisnost tužilaca. *Politika*. Preuzeto 4. januara 2025. sa <https://www.politika.rs/sr/clanak/521576/rumunija-korupcija-tuzilastvo>.

Burtea, J. (2018). Zavadi pa vladaj: Kako je Rumunija izgubila rat protiv korupcije. *Danas*. Preuzeto sa: <https://www.danas.rs/svet/zavadi-pa-vladaj-kako-je-rumunija-izgubila-rat-protiv-korupcije>.

Chayes, S. (2015). *Thieves of state: Why corruption threatens global security*. W. W. Norton & Company.

Council of the European Union. (2003). Declaration: EU-Western Balkans Summit, Thessaloniki, 21 June 2003. 10229/03 (Presse 163). Preuzeto 1. decembra 2024. sa https://ec.europa.eu/commission/presscorner/api/files/document/print/en/pres_03_163/PRES_03_163_EN.pdf.

Dnevnik.hr. (2020). Sanaderu 8 godina u slučaju Fimi media, i on i HDZ moraju vratiti milijune: Imao je nezasićnu potrebu za gomilanjem materijalnih dobara. Preuzeto sa <https://dnevnik.hr/vijesti/hrvatska/presuda-sanaderu-za-fimi-mediu---627897.html>.

Đorić, M. (2024). Balkan (i Zapadni Balkan) kao negativni politički pojmovi. *Nacionalni interes*, 47(1), 73-90. <https://doi.org/10.5937/nint47-49319>.

Duhaček, G. (2021). Bandić je bio sinonim za korupciju. Televizije su ga jučer opisale maltene kao sveca. *Index.hr*. Preuzeto sa <https://www.index.hr/vijesti/clanak/bandic-je-bio-sinonim-za-korupciju-televizije-su-ga-jucer-opisale-maltene-kao-sveca/2257798.aspx>.

Ejdus, F. (2017). *Međunarodna bezbednost: Teorije, sektori i nivoi*. Beograd: Fakultet političkih nauka.

European Commission. (2018). A credible enlargement perspective for and enhanced EU engagement with the Western Balkans. Strasbourg: European Commission. Preuzeto sa https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:d284b8de-0c15-11e8-966a-01aa75ed71a1.0001.02/DOC_1&format=PDF.

European Commission. (2024). Rule of Law Report: The rule of law situation in the European Union. Brussels.

European Commission. (n.d.). Cooperation and Verification Mechanism for Bulgaria and Romania. Preuzeto 10. decembra 2024. sa https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/policies/justice-and-fundamental-rights/upholding-rule-law/rule-law/assistance-bulgaria-and-romania-under-cvm/cooperation-and-verification-mechanism-bulgaria-and-romania_en.

EWB. (2023, June 21). 20 godina od Solunskog obećanja evropske perspektive Zapadnog Balkana. European Western Balkans. Preuzeto 1. decembra 2024. sa <https://europeanwesternbalkans.rs/20-godina-od-solunskog-samita-na-kome-je-potvrđena-evropska-perspektiva-zemalja-zapadnog-balkana>.

Gerring, J. (2012). *Social science methodology: A unified framework* (2nd ed.). Cambridge University Press.

Harper, D. (2023). Online Etymology Dictionary. Preuzeto sa <https://www.etymonline.com/word/corruption>. Pristupljeno 1. decembra 2024.

Holmes, L. (2015). *Corruption: A very short introduction*. Oxford University Press.

Huntington, S. P. (1965). Political development and political decay. *World Politics*, 17(3), 386–430. <https://doi.org/10.2307/2009286>.

Index.hr. (2005). Afera Agrokor. Preuzeto 7. januara 2025. <https://www.index.hr/tag/429898/afera-agrokor.aspx>.

Jutarnji list. (2021, October 23). Vrhovni sud potvrdio presudu za aferu INA-MOL: Sanaderu šest godina zatvora, Hernadiju dvije. Preuzeto sa <https://www.jutarnji>.

hr/vijesti/hrvatska/vrhovni-sud-potvrdio-presudu-za-aferu-ina-mol-sanaderu-sest-godina-zatvora-hernadiju-dvije-15112949.

Karklins, R. (2005). *The system made me do it: Corruption in post-communist societies*. Routledge.

Klitgaard, R. (1988). *Controlling Corruption*. University of California Press.

Le Billon, P. (2003). Buying peace or fuelling war: The role of corruption in armed conflicts. *Journal of International Development*, 15(4), 413–426. <https://doi.org/10.1002/jid.993>.

Lindberg, J., & Orjuela, C. (2014). Corruption in the aftermath of war: An introduction. *Third World Quarterly*, 35(5), 723–736. <https://doi.org/10.1080/01436597.2014.921421>.

Lipset, M. S., & Lenz, G. S. (2000). Corruption, culture, and markets. In L. E. Harrison & S. P. Huntington (Eds.), *Culture matters: How values shape human progress* (pp. 112–124). Basic Books.

Mendelski, M. (2021). 15 years of anti-corruption in Romania: augmentation, aberration and acceleration. *European Politics and Society*, 22(2), 237–258.

Milardović, A. (2000). *Zapadni Balkan: Pojam, ideje i dokumenti o rekonstrukciji Balkana u procesu globalizacije*. Pan liber.

Milutinović, M. S. (2019). Uticaj strategije proširenja Evropske unije za Zapadni Balkan na odbrambene interese Republike Srbije. *Vojno delo*, 71(4), 24–39. <https://doi.org/10.5937/vojdela1904024M>.

Milutinovic, M. S., & Lekic, S. (2017). Lessons learned from engagement in NATO's Building Integrity (BI) Programme. In Building integrity and reducing corruption in defence and security sector: A compendium of best practices (Vol. II). NATO and Geneva Centre for the Democratic Control of Armed Forces (DCAF).

Миленковић, М., & Суботић, М. (2017). Насилни недржавни актери и позиција Србије. *Српска политичка мисао*, 57(3), 55–70.

Nacional/M.K. (2022, October 12). Nepravomoćna presuda u aferi Hypo: Ivo Sanader nije kriv za ratno profiterstvo. *Nacional*. Retrieved from <https://www.nacional.hr/ocekuje-se-presuda-ivi-sanaderu-za-aferu-hypo>.

Narodna skupština Republike Srbije. (2006). *Ustav Republike Srbije*. Službeni glasnik Republike Srbije, br. 98/2006.

Network for Integrity. (n.d.). *National Integrity Agency (ANI)*. Preuzeto 10. decembra 2024. sa <https://networkforintegrity.org/continents/europe/national-integrity-agency-ani>.

Neudorfer, N. S., & Thereukrauf, U. G. (2014). Buying war not peace: The influence of corruption on the risk of ethnic war. *Comparative Political Studies*, 47(13), 1856–1886. <https://doi.org/10.1177/0010414013516919>.

Nye, J. S. (1967). Corruption and political development: A cost-benefit analysis. *American Political Science Review*, 16(3), 417–427. <https://doi.org/10.2307/1953254>.

OCCRP. (2012). Former Romanian PM sentenced for corruption. Organized Crime and Corruption Reporting Project. Preuzeto sa <https://www.occrp.org/en/news/former-romanian-pm-sentenced-for-corruption>.

OCCRP. (2018). Romanian ex-minister sentenced to six years for bribery. Organized Crime and Corruption Reporting Project. Preuzeto sa <https://www.occrp.org/en/news/romanian-ex-minister-sentenced-to-six-years-for-bribery>.

Pellegrini, L. (2011). *Corruption, development and the environment*. Springer. <https://doi.org/10.1007/978-94-007-0599-9>.

Petrović, M. (2019, februar 10). „Poljski scenario” za rumunsku funkcionerku u Briselu. *Politika*. Preuzeto sa <https://www.politika.rs/scc/clanak/423482/Poljski-scenario-za-rumunsku-funkcionerku-u-Briselu>.

Popescu, I. (2015, September 30). Romanians trust DNA almost as much as the Church. *Romania Insider*. Preuzeto 10. decembra 2024. sa <https://web.archive.org/web/20160427140626/http://www.romania-insider.com/romanians-trust-dna/156527>.

România TV. (2023). *Călin Popescu Tăriceanu, achitat în dosarul de luare de mită*. România TV. Preuzeto sa https://www.romaniatv.net/calin-popescu-tariceanu-achitat-in-dosarul-de-luare-de-mita-ce-argumente-a-invocat-inalta-curte_8570881.html.

Stojiljković, Z. (2013). Politička korupcija i slaba država. *Filozofija i društvo*, 24(1), 135–159.

Subotić, M. (2024). *Zapadni Balkan u raljama nebezbednosti*. Beograd: Medija centar „Odbrana”.

Subotić, M., Milenković, M., & Milutinović, M. S. (2012). Importance of education on integrity issues in defence sector: Theoretic, cultural and ethic fundament of

practical activities. In *Bezpečné Slovensko a Európska Únia: Proceedings of the 6th International Scientific Conference* (pp. 438–444). Vysoká škola bezpečnostného manažérstva v Košiciach.

Transparency International Hrvatska. (2020, November 11). *Afera Fimi Media - kratko*. Transparency International Hrvatska. Preuzeto sa <https://transparency.hr/hr/novost/afera-fimi-medija-kratko-818>.

Transparency International. (2024). Corruption Perceptions Index 2023. Pristupljeno 21. decembra 2024. <https://www.transparency.org/en/cpi/2023>.

Transparency International. (n.d.). What is corruption? Preuzeto 29. decembra 2024. sa <https://www.transparency.org/en/what-is-corruption>.

United Nations Office on Drugs and Crime. (2015). *International classification of crime for statistical purposes* (Version 1.0). Preuzeto 15. decembra 2024. sa https://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/statistics/crime/ICCS/ICCS_English_2016_web.pdf.

United Nations Office on Drugs and Crime. (n.d.). United Nations Convention against Corruption. Preuzeto 3. decembra 2024. sa <https://www.unodc.org/unodc/en/corruption/uncac.html>.

United Nations Office on Drugs and Crime. (n.d.). What is corruption?. Preuzeto 30. decembra 2024. sa <https://www.unodc.org/corruption/en/learn/what-is-corruption.html>.

United States Agency for International Development (USAID) & Management Systems International (MSI). (2002). *Corruption and the energy sector*. Preuzeto sa https://pdf.usaid.gov/pdf_docs/Pnact875.pdf.

Večernji list. (n.d.). Tema: Afera Agrokor. Preuzeto 7. januara 2025. sa <https://www.vecernji.hr/tag/afera-agrokor-365213>.

Vreme. (2024, November 22). Sanader osuđen na 10 godina zatvora. Preuzeto 10. decembra 2024. sa <https://vreme.com/projekat/sanader-osudjen-na-10-godina-zatvora>.

Zakon o sprečavanju korupcije. („Službeni glasnik RS”, br. 35/2019, 88/2019, 11/2021 – Autentično tumačenje, 94/2021, 14/2022). Preuzeto 1. decembra 2024. sa Pravno-informacioni sistem Republike Srbije: <http://www.pravno-informacioni-sistem.rs>

УНИВЕРЗИТЕТ ОДБРАНЕ
ИНСТИТУТ ЗА СТРАТЕГИЈСКА ИСТРАЖИВАЊА
Београд, Вељка Лукића Курјака 1
e-mail:isi@mod.gov.rs www. isi.mod.gov.rs

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

351.861(4-12)(082)
327(4-12)(082)

ИЗАЗОВИ регионалне безбедности : тематски зборник радова / [главни и одговорни уредник Милован Суботић]. - 1. изд. - Београд : Институт за стратегијска истраживања : Медија центар „Одбрана“, 2025 (Београд : Војна штампарија). - 319 стр. : табеле и граф. прикази ; 24 см. - (Редакција „Војна књига“ / [Медија центар „Одбрана“]. Едиција Зборници ; књ. бр. 2726)

Тираж 150. - Стр. 9-11: Реч уредника / Милован Суботић. - Напомене и библиографске референце уз текст. - Библиографија уз сваки рад. - Summaries.

ISBN 978-86-81121-41-2 (ИСИ)
ISBN 978-86-335-0916-9 : МЦО

а) Безбедносни систем -- Југоисточна Европа -- Зборници б) Међународни односи -- Југоисточна Европа -- Зборници

COBISS.SR-ID 166211337